

Rozmowa p. Ministra Patek z P. Lloyd George'em odbyta w dniu
26 stycznia 1920.

Obecni: p. Minister Patek, Poseł Książę Sapieha, Lloyd George, Lord Hardinge,
Philip Kerr.

Lloyd George: Okoliczności bardzo się zmieniły od ostatniego naszego spotka-
nia. Zaproponowaliśmy rosyjskim kooperatywom handel przedmiotami
pierwszej potrzeby. Otrzymaaliśmy dziś rano odpowiedź sowieckiego rządu, że zga-
dza się by kooperatywy prowadziły handel zamienny, i że rząd sowiecki nie bę-
dzie się doń wtrącał ani przeszkadzał.

Dawniej był Kołczak i Denikin i Anglicy w Archangielsku, - dziś
niema Kołczaka, Denikin zajmuje małe podwórko / wskazał mapę / są wiadomości,
że nie tylko Estonia zawiera pokój z Sowiecami ale i Łotwa także. Chcieliśmy
przeto zapytać Pana Patka, jakie jest stanowisko Polski, wobec propozycji po-
kojowej zrobionej Polsce przez Rząd Sowiecki.

Minister Patek: Przyjechałem właściwie by się dowiedzieć, o stosunku Entente'y
wobec sprawy rosyjskiej, by mógł stanąć przed Sejmem i wyłożyć
jak się sprawa przedstawia.

Lloyd George: Po wyjaśnieniu zmiany stosunków, powiedział, że chce by było zu-
pełnie niedwuznacznie zrozumiałem, że jeżeli Polska, że w tej
chwili może uzyskać korzystny dla siebie pokój z Bolszewikami, to my / we /
nie możemy wziąć na siebie odpowiedzialności powstrzymania Polski od takiego
kroku, gdyż takie postawienie sprawy by nas zrobiło odpowiedzialnymi za wszelkie
skutki skoncentrowania przeciw Polsce wszystkich militarnych wysiłków Sowieców.
Handel proponowany przez nas kooperatywom jest otwarty dla wszystkich krajów
i chce by było jasno zrozumiane, że my nie chcemy Polski postawić w tym położe-
niu, by miała wrażenie, że ją pchamy do dalszej walki, / keeping her in the
furnace / gdy inni korzystają będą z handlu zamiennego z Rosją. Mamy dziś zupeł-
ną pewność, że handel ten się uda / will materialise /. Myślimy że Bolszewicy nie
będą atakowali Polskę, - jest ona biedną, niema co z niej narazie wziąć. Gdyby
Bolszewicy atakowali Polskę, bądź nie chcieli z nią zawrzeć sprawiedliwego po-
koju, bądź, ~~zawrętszy~~ ~~zawrętszy~~ pokój gwałcili jego warunki, to opinia publiczna byłaby za
Polską, a rząd angielski i francuski pomógłby Polsce napewno. / would give Poland
their full support in every way / Zdanie to było w trakcie rozmowy kilkakrotnie
mocno powtarzane. Oczywiście byłoby bardzo trudno rządowi angielskiemu pomóc
Polsce, jeżeli Polska warunków pokojowych " équitables", / fair / by nie zech-
ciała przyjąć. W każdym razie, jeżeliby Polska była zagrożona inwazją w swych
granicach etnograficznych, to otrzymałaby pełną ~~xxx~~ pomoc i nigdyby nie dopusze-
czono by takie państwo jak Polska było zgniecione pod butem bolszewickim. Wy-
ciągacie się naprzód. Jestto wykonanie waszego strategicznego planu, nie
jesteście na swoim terytorjum, przez to narażacie się na ofensywę ze strony
rosyjskiej, a wobec opinii publicznej, rząd angielski jest w trudnym położeniu
by wam pomóc.

Minister Patek: Co Panowie uważacie za sprawiedliwy pokój? Co nazywacie terytorj-
rjum Polski? Czy linię naszego obecnego frontu?

Lloyd George: Uważamy że Polskiem terytorjum są terytorja, zamieszkałe przez
bezsprzeczną większość polską, a linja wasza bojowa zajmuje terytorja z przewa-
gą ludności rosyjskiej.

Minister Patek: Swego czasu przedstawiła delegacja pokojowa Polska w Paryżu ma-
pę tego terytorjum, które uważa za terytorjum polskie. Mapa ta
została przedstawiona Conseil Suprême.

Książę Sapieha: Jestto linja obliczona na podstawie równowagi elementów pol-
skich odstąpionych Rosji, i rosyjskich odstąpionych Polsce.
Nastąpiła nad tem wymiana zdań, podczas której Minister Patek zwrócił
uwagę, że:

Minister Patek: Nas tam wezwano. / ludność polska i inna miejscowa / byśmy ich
ratowali z pod przemocy bolszewickiej. Posiadamy tysiące i wię-
cej uchwał gminnych z tych terenów żądających przyłączenia tych terenów do
Polski. O ludności rdzennie rosyjskiej na tych terytorjach nie może być mowy,

bo to kraj o ludności przejściowej. Wpużenie tam bolszewików, musiałoby być połączone z ewakuacją ~~kwilki~~ do Polski tej ludności, bo nie zgodzi się na pozostanie pod jarzmem bolszewickim. Bolszewicy by się na tej ludności mścili.

Lloyd George: W układach z bolszewikami powinniście wymówić sobie gwarancje bezpieczeństwa dla ludności. W razie naruszenia tego przez bolszewików, ~~szanęlibyśmy~~ po waszej stronie.

Minister Patek: Co do sprawy zawierania pokoju, za dużo winniśmy Francji pod-
----- czas całego okresu tworzenia państwa Polskiego byśmy mogli się nie liczyć ze zdaniem Francji, które, jak mi się wydaje, jest przeciwne porozumieniu Polski z Bolszewikami. Dla nas pokój mógłby być korzystnym, jednak uważaliśmy że nie tylko Francja może być przeciwną naszym pertraktacjom, ale że i Anglja będzie im przeciwna, ze względu na to, że bolszewicy z radością z nami zawrą pokój by mieć swobodną rękę w zgnieceniu ostatecznym innych antybolszewickich akcji i ~~przeniesienia~~ przeniesienia całej swej działalności propagandowej i wojskowej na Azję.

Lloyd George: Ja się militarnie bolszewików nie boję 1/ nie przedstawiają tak groźnej potęgi militarnej, 2/ nie mają żadnego celu atakować tam, gdzie nie mają nic do zyskania. Ceretelli z Kaukazu, w imieniu Gruzji występował przed konferencją pokojową, i muszę przyznać że nadzwyczaj dodatnio sprawę przedstawiał, / a very able representative too/ i powiedział że republiki kaukaskie są w stanie obronienia swej niepodległości ale ofensywnej wojny prowadzić nie będą, tembardziej jeżeli bolszewicy będą wiedzieli, że Entente a na obronę dostarczy Kaukazowi broni i amunicji. Z taką samą sprawą wystąpili i przedstawiciele państw bałtyckich, - i wierzę że mają rację. Bolszewicy nigdzie zaczepiać nie będą, gdzie się będzie prowadziło czysto defensywną walkę, w obrębie swych etnograficznych granic.

Minister Patek: Dla mnie, jako prawnika, stanowi poważną wątpliwość jak moż-
----- na zawierać pokój z nieegzystującą " osobą ~~prawną~~ ".

Lloyd George: Tu się przedstawia dla was pytanie, co jest większe ryzyko czy zawierać pokój z władzą / with an authority/ która może upaść, czy narazić się na ponoszenie konsekwencji dalszej wojny, którąby przeciw wam skoncentrowała wszystkie siły bolszewickie.

Minister Patek: Jeżeli byśmy w takich warunkach zawierali pokój, potrzebne nam
----- są ze strony aliantów gwarancje dotrzymania przez bolszewików warunków pokojowych.

Lloyd George: O ile drogą pokoju z bolszewikami nie zagarniecie rosyjskich
----- terytorjów sama Liga Narodów jest obowiązana, według swego statutu, poprzeć was wobec jakiegokolwiek agresji przeciw wam.

Minister Patek: Czy to ma oznaczać, że Liga Narodów, wzgl. konferencja pokojo-
----- wa, będzie dopiero rozpatrywać słusność lub niesłusność uzyskania przez nas od bolszewików warunków pokojowych.

Lloyd George: Absolutnie nie. My nie będziemy się wtrącać do umowy zawartej
----- między wami a bolszewikami, przestrzegając jednak muszę, że powinno wam chodzić nie o chwilowe korzyści, ale o trwały pokój. Inny jakiś rząd mogący powstać w Rosji może potem zakwestjonować uzyskane przez was terytorja i kwestja stanie się znowu otwartą.

Minister Patek: W takim wypadku jesteście nadzwyczaj niepomyślnym położeniu,
----- bo z jednej strony jesteście zobowiązani do dotrzymywania umów, z drugiej, nie tylko mogą być zakwestjonowane uzyskane przez was warunki, ale jeszcze nasi aljanci mogą się zwrócić przeciw nam, kwestjonując słusność naszych pretensji.

Pozatem, to co my podpiszemy ma nas bezwzględnie obowiązywać, co bolszewicy podpiszą, to nie będzie jeszcze pewnem, bo może do rewizji tego przystąpić ich konstytuanta, inny rząd rosyjski, a nawet nasi aljanci.

Lloyd George: To jest wasze ryzyko, czy wolicie zawrzeć pokój z rządem, który
----- może być trwały i który " for all I know" będzie trwały, czy ryzykować całą konsekwencję dalszej wojny.

Minister Patek: Jest dla nas rzeczą niejasną, co dla Panów byłoby sprawiedli-
----- wym pokojem, i co Panowie uważają za etnograficzne granice Polski. Nie otrzymaliśmy odpowiedzi na proponowane przez Delegację naszą wschodnie granice.

Lloyd George: Zdaje mi się, że stało się to z korzyścią dla was, gdyż o dużo
----- twardsi co do granic okazali się ci, których jedynie mogliśmy
przywołać w Paryżu jako stronę przeciwną / reakcja rosyjska/. Zdaje się, że
o dużo lepsze warunki uzyskać możecie od bolszewików./ Kontrowersja Pośła Sa-
piechy z Lloyd George'em co do nadmiernych żądań reakcyjnych rosjan/.

Minister Patek: Czy Pan przemawia w imieniu własnym, czy też w imieniu konferen-
----- cji pokojowej.

Lloyd George: / zażenowany/ Dziwiłbym się bardzo jeżeliby stanowisko Conseil
----- Supreme było odmienne od mojego. Powtarzam mocno i z naciskiem:
że stanowiskiem rządu angielskiego, którego to jest zdaniem, / and will stand
for it/ jest, że nie chce wziąć na siebie odpowiedzialności za dalsze zachęca-
nie Polski do walki z sowietami, o ile Polska uzna za korzystne dla siebie zaw-
rzeć z bolszewikami pokój. Polska musi tę sprawę zdecydować na własną odpo-
wiedzialność. Zareczyć mogę, że pan Nitti z którym przed wyjazdem z Paryża kon-
ferowałem w tej sprawie, jest zupełnie mojego zdania a przewrót, które nastą-
piły w rządzie francuskim uniemożliwiają mi narazie powiedzieć jakie jest w
tej sprawie zdanie Francji./ it is not for me to speak for France/. Sądzę jed-
nak, że Francja też się okaże skłonna do tego stanowiska.

Minister Patek: Jeszcze raz zaznaczam swe dwie wątpliwości: 1/ nie widzę jurys-
----- dycznej osoby, z którą by można zawrzeć traktat pokojowy. 2/ obaw-
wiam się propagandy bolszewickiej po zawarciu pokoju.

Lloyd George: W dłuższym zdaniu " to niebezpieczeństwo jest nam wszystkim xsp
----- wspólne.

Minister Patek: Niebezpieczeństwo jest o wiele większe dla noworodka, będącego
----- w wyjątkowym położeniu, mającego sześć plebiscytów na zachodzie,
a nie mającego granic na wschodzie. Ci którzy mają obowiązek czuwania nad os-
tatecznym skryształizowaniem państwa polskiego mają nadzwyczajne obawy przed
siłą destrukcyjną bolszewizmu.

Lloyd George: Zapytuje, czy uważamy linię okupacyjną za linię graniczną.

Minister Patek: Odpowiada że może ona być miejscami cofnięta, miejscami posunie-
----- ta naprzód i że stóimy na stanowisku samookreślenia narodowego

Lloyd George: 8.2.22
----- odpowiada: to jest bardzo pięknie, ale, oczywista rzecz, jak się
obecnie kogo spytać czy woli być pod panowaniem polskim czy bolszewickim, każdy
powie że pod polskim. Tego nie można uważać za miarodajne / konkretyzując dodał
Anglja nietylko jest przyjaźnie dla Polski usposobiona, ale entuzjastycznie, i
nigdy nie pozwoli na to, by jej się działa krzywda, o ile ta krzywda nie będzie
konsekwencją nieusprawiedliwionych żądań. W walce o swe prawa niezaprzeczone
możecie zawsze liczyć na pomoc Anglji.

Zakończenie rozmowy: Dziękowanie przez Lloyd George'a Ministrowi Patkowi za
----- przyjazd, Pana Patka Lloydowi George'owi za jasne posta-
wienie kwestji, co jest z korzyścią dla państwa polskiego. Już po wstaniu pan
Lloyd George wyraził serdeczne życzenie aby Polska z Litwinami doszła do po-
rozumienia i żeby w razie nieporozumień, możność były dana Radzie Najwyższej
rozpatrzenia nieporozumień przed dojściem do starcia. Pan Minister zapewnił, że
optymistycznie zapatruje się na sprawę litewską, że dążymy do porozumienia, i
że choć niewątpliwie będą tarcia, sprawa zakończy się pomyślnie. Pan Lloyd
George gorąco temu potakiwał. Przy pożegnaniu Lloyd George zaznaczył, że bardzo
by pragnął żeby za dwa tygodnie, kiedy zbierze się w Londynie Rada Najwyższa
Pan Minister Patek, bądź delegat jego, przybył na obrady.

Za zgodność z orginałem, dyktowanym przez P. Ministra Spraw
Zagranicznych i Księcia Sapiechę, dnia 26 stycznia 1920.

/-/ Jan Ciechanowski.

NA CZELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH

ADJUTANTURA GENERALNA

WARSZAWA

L: Dz 58447/3 dnia 26 XI 1920 r.

załoz. Wydział

